

**HET GEZICHT VAN
JAN KLAASSEN
*HIJ LACHT ZICH EEN BULT***

Tekst: Hetty Paërl © (1985)
Realisatie: Otto van der Mieden © (2011)
Copyright: Poppenspe(e)lmuseum ©
Pdf: pag. 1 t/m 5

Gedigitaliseerde versie van oorspronkelijke publicatie.

Het boekje en de Duitse uitgave

**DAS GESICHT VON
JAN KLAASSEN
*ER KRIEGT VOR LAUTER
LACHEN EINEN BUCKEL***

zijn in onze museumwinkel
verkrijgbaar.

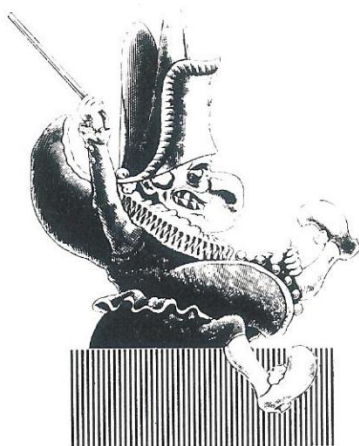
Poppenspe(e)lmuseum

Kerkweg 38 8193 KL Vorchten

Telefoon: +31(0)578 - 63 13 29/56 02 39 Fax: 0578 - 56 06 21

info@poppenspeelmuseum.nl

*www.poppenspeelmuseum.nl www.gebengenvannederland.nl/poppenspel2 www.poppenspeelmuseumbibliotheek.nl
www.poppenspeelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info*

Colofon

**Het gezicht van Jan Klaassen.
Hij lacht zich een bult.**

Een uitgave van het Poppenspeelmuseum te Vorchten.

Tekst: Hetty Paërl
Vormgeving en illustraties: Ad Swier GVN '85
Gedrukt door: Drukkerij Hoekman, Genemuiden
Zetwerk: Repro Boogaart, Eindhoven
Lettertype: Garamond
Realisatie: Ron Huiskamp, Otto van der Mieden
Enkele foto's en/of illustraties overgenomen uit diverse
publicaties op poppenspelgebied, waarvoor onze dank!

© Hetty Paërl/O. v.d. M./A.S. juli 1985

Overname van tekst en/of illustraties alleen na schriftelijke
toestemming van Stichting Poppentejater Otto van der Mieden.

3

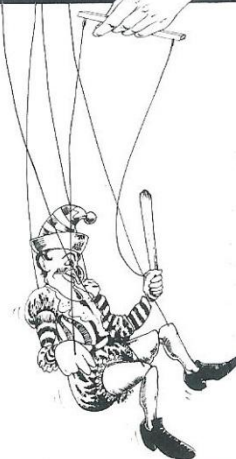
DE STOKPOP

De stokpop lijkt een beetje op de handpop. Maar nu gaat er in de hals geen vinger, maar een stok. De speler houdt die stok in zijn hand. De kleding van de pop valt over de stok heen. De armen worden meestal door dunnere staven bewogen.

DE MARIONET

Een marionet hangt aan draden. En de uiteinden van die draden zitten weer aan een kruishout. Door het kruishout te bewegen en door aan de draden te trekken laat de speler de marionet leven. De handen van de speler zijn dus boven de marionet. Een pop die aan draden hangt kan zich nooit zo snel verplaatsen als een pop die een hand in zijn lijf heeft. Een marionet beweegt zich dan ook langzamer dan een handpop.

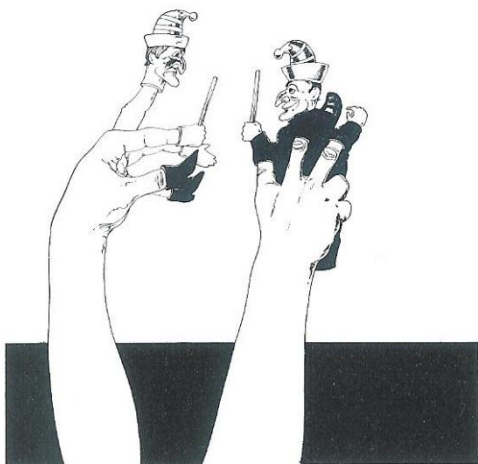

JAN KLAASSEN

Wie kent niet Jan Klaassen, de hoofdfiguur van de oudhollandse poppenkast. Het is een echte vrolijke praatjesmaker. Al meer dan 300 jaar heeft hij, samen met zijn vrouw Katrijn, jong en oud door zijn grappen vermaakt. Waar komt hij eigenlijk vandaan? Dat is een lang verhaal, waar ook zijn broertjes in het buitenland aan te pas komen. Maar eerst iets over het poppenspel zelf.

DE HANDPOP

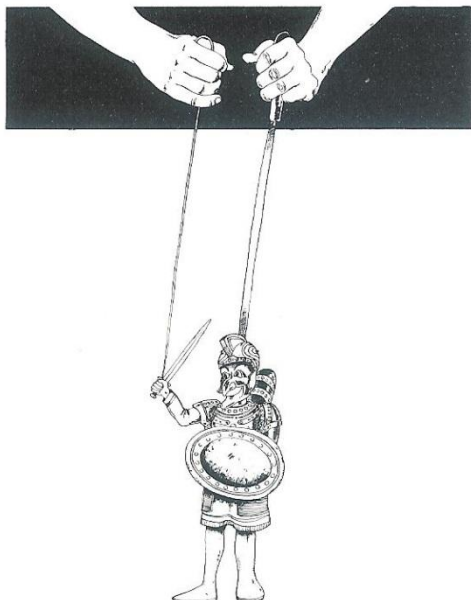
Je hebt verschillende soorten poppen. Het Jan Klaassenspel wordt meestal met handpoppen gespeeld. Een handpop bestaat uit een kop met een jurkje eraan. Die jurk is het lijfje van de pop. De speler steekt er zijn hand in. Eén vinger gaat in de hals van de kop, twee andere vingers gaan in de mouwtjes. Aan de mouwtjes zitten handjes. De pop kan met zijn handjes iets vastpakken. De speler houdt de pop boven zijn hoofd als hij in de poppenkast staat. Hij kan maar met twee poppen tegelijk spelen, want een mens heeft maar twee handen.

DE STANGPOP

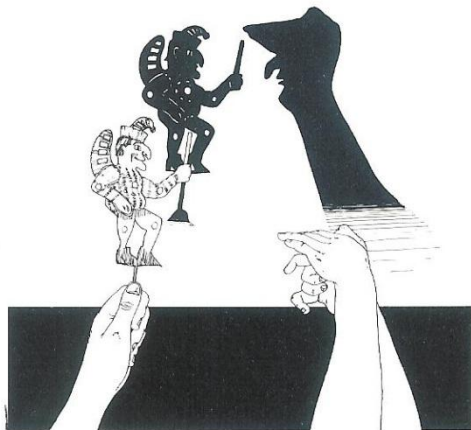
Er bestaan ook marionetten die niet aan draden hangen, maar aan een stevige stang, die aan de kop is vastgemaakt. Dit soort marionetten heet **stangpoppen**. Hun armen worden meestal door dunnere staven bewogen.

SCHIMFIGUREN

Schimfiguren zijn platte poppen die uit hout of karton zijn gesneden. De speler drukt ze tegen de achterkant van een strak gespannen wit doek en laat ze bewegen. Achter het doek brandt een lamp. De toeschouwers bevinden zich vóór het scherm. Zij zien de figuur als een zwart silhouet door het doek heen.

In Azië wordt veel met gekleurde schimfiguren gespeeld. Deze worden van dierenhuid vervaardigd. De huid wordt min of meer transparant gemaakt en beschilderd. Dikwijls worden er dan nog rijen gaatjes in geslagen als versiering.

HET ONTSTAAN VAN HET POPPENSPEL

Het poppenspel is een van de oudste vormen van theater. Al vele eeuwen geleden werden er opvoeringen met poppen gegeven. In India, in Egypte en in Griekenland. De eerste speelpoppen zijn waarschijnlijk bewegende beelden geweest, die goden voorstelden. Men denkt dat het poppenspel zich daáruit verder heeft ontwikkeld. Maar het zou ook best kunnen, dat het poppenspel is ontstaan uit het spelen van kinderen met poppen.

GRAPPENMAKERS IN HET POPPENSPEL

In de loop van de tijd ging men het poppenspel opvoeren om de mensen amusement te bieden. In het oude Griekenland werd dat al gedaan, evenals bij de Romeinen en in de middeleeuwen. Waren er in het grijze verleden al poppen die de mensen aan het lachen maakten? Waar en wanneer begint eigenlijk de geschiedenis van Jan Klaassen en zijn soortgenoten? Dat is moeilijk te zeggen. In India werd in oude tijden een volksspel opgevoerd met in de hoofdrol een grappenmaker. **Vidouchaka** was zijn naam. Hij was klein als een dwerg en had een bochel. Hij had een kale kop, gele ogen en grote tanden. Hij hield van lekker eten. In verschillende Aziatische landen kreeg hij opvolgers. Onder meer in de figuur van **Semar** uit het Javaanse wajangspel en in de figuur van **Karagöz** uit het Turkse schimmenspel. Vidouchaka zou door zigeuners naar het westen zijn gebracht. Er zijn onderzoekers die denken dat Vidouchaka nog een verre, verre voorvader van de poppenclowns uit Europa is. Van Jan Klaassen en zijn buitenlandse broertjes. Bewezen is het echter niet. Het is net zo goed mogelijk, dat de oorsprong van de poppenclowns in Griekenland ligt. Maar hoe kan men zo iets nog nagaan, want over het poppenspel werd vroeger maar zelden geschreven.

MACCUS MET DE BELLETJES IN DE MOND

Wie echter bijna zeker iets met Jan Klaassen te maken heeft is **Maccus**. Daarover zijn de meeste onderzoekers het wel eens. Maccus is een figuur die in de eerste eeuwen na Christus bij de Romeinen bestond. Hij was één van de clowns van de **Atellaanse Komedie**. Dat waren boerse kluchten die door

mensen werden opgevoerd. Maccus was een onbeschaamde vlegel. Hij had een hanige manier van lopen en een pieperige stem. Er is een oud beeldje gevonden dat Maccus voorstelt. Daardoor hebben we een idee hoe hij eruit zag. Hij had een neus in de vorm van een bek, een grote mond met in de hoeken twee zilveren belletjes, een bult en een hoge borst. Hij droeg een tuniek, sandalen aan de voeten en niets op het hoofd. Het Romeinse Rijk ging in de 5de eeuw na Christus ten onder. Het Christendom kwam op. De komedie en ander vermaak werden door de kerk als heidens verklaard en verboden. Dat betekende het einde voor de Atellaanse Komedie. Maar 1000 jaar later zou er in Italië een zelfde soort volksklucht ontstaan. Met daarin een clown die veel op Maccus leek. Een clown, waaruit Jan Klaassen en zijn broertjes zijn voortgekomen. Of de figuur van Maccus ook als pop is gespeeld, is niet bekend. We weten helemaal niets over komische poppen bij de Romeinen.

KLUCHTIGE POPPEN IN DE KERK

En in de middeleeuwen, bestonden er toen komische poppen? Welzeker, en nog wel in de kerk! De meeste gelovigen konden toen niet lezen. Daarom werden er in de kerk spelen opgevoerd van bijbelse verhalen. **Mysterie-spelen** worden ze genoemd. Die opvoeringen werden niet alleen door mensen, maar ook door poppen gegeven. Want poppen kunnen in sommige situaties meer dan mensen. Bijvoorbeeld een hemelvaart spelen. Een bewegend houten beeld dat Christus voorstelde werd dan aan een koord tot boven in de kerk gehesen. Dat kun je met een mens niet zo gemakkelijk doen. En door de lucht zweven zoals engelen en duivels, dat kunnen poppen ook beter dan mensen. Na een tijd kwamen er in de mysterie-spelen kluchtige figuren: grappige duiveltjes, ondeugende of heel domme mensen. Zij deden zulke dwaze dingen, dat de gelovigen ervan moesten lachen. Het ging op het laatst zó ver, dat de paus de bijbelse spelen in de kerk verbood.

EEN POPPENKAST UIT DE MIDDELEEUWEN

Ook aan het hof van koningen en edelen werd poppenspel gespeeld. Er is een Frans boek uit de 14de eeuw gevonden. Het is met de hand geschreven. Langs de rand van de bladzijden staan kleine tekeningen, **miniaturen**. Op twee daarvan is een poppenkast

afgebeeld. In de ene zijn ridders met zwaarden aan het vechten. Vier mannen of jongens staan ernaast. In de andere poppenkast zie je een mannetje en een vrouwtje. Net als Jan Klaassen houdt het mannetje een knuppel in zijn hand. Vast en zeker werd er een koddige scène opgevoerd. Drie meisjes zijn naar het spel aan het kijken.

